

Didaktika

1. Osnovni pojmovi didaktike

ODGOJ

– proces kojim se **ostvaruje razvoj** čovjekove individualne i društvene osobnosti

OBRAZOVANJE

– proces **stjecanja** određenog sustava **znanja, vještina i navika** kojima se pojedinac osposobljava za zadovoljenje osobnih spoznajnih, doživljajnih, psihomotornih i socijalnih potreba i motiva

ZNANJE

– sustav ili logički pregled činjenica i generalizacija o objektivnoj stvarnosti koji je čovjek **usvojio i trajno zadržao** u svojoj svijesti. Razine usvojenosti, odnosno dostupnosti znanja u svijesti:

- **prisjećanja**
- **prepoznavanja**
- **reprodukcije**
- **automatizacije**
- **operativnosti**
- **stvaralaštva**

ČINJENICE

– **pojedinstvi** o objektivnoj stvarnosti koje čovjek **stječe osjetilnom putem** (npr. vatra *peče*)

GENERALIZACIJE

– **apstrakcije** koje čovjek **stječe posredstvom procesa mišljenja** (npr. *svaka* vatra *peče*)

SPOSOBNOSTI (vještine i navike)

– **kvalitete ličnosti** formirane radi što uspješnijeg obavljanja neke djelatnosti koje se **međusobno kvalitativno razlikuju** po razini sudjelovanja svijest u njihovu obavljanju. Sposobnosti mogu biti:

- **senzorne (perceptivne)**
- **manualne (praktične)**
- **izražajne**
- **mentalne (intelektualne)**

VJEŠTINE

– psihomotorne sposobnosti pojedinca stečene **ponavljanjem** nek radnje, ali uz stalno **prisustvo svijesti** o njoj

NAVIKE

– specifične vještine ili psihomotorne sposobnosti koje su uslijed ponavljanja postale **automatizirane** te stoga **ne zahtijevaju očito prisustvo svjesnosti radnje**

DISPOZICIJE

- latentna hereditarna osnova (anatomsko-fiziološki **preduvjet**) razvoja sposobnosti

AKTIVNOSTI (DJELOVANJA)

- svrsishodna djelatnost razvića funkcije i realizacije dispozicija, "neophodan uvjet" razvoja sposobnosti
- u funkciji razvijanja sposobnosti – bez nje nikakava hereditarna osnova neće biti stavljena u funkciju, odnosno njena aktivost neće biti moguća

Zajednički predmet – **Didaktika** (kod prof. ??)

- teka kada su oba uvjeta razvoja određene funkcije zadovoljene moguća je aktivnost kao svrsishodna djelatnost razvića funkcije i realizacije dispozicija

ODGOJNO-OBRAZOVNI PROCES

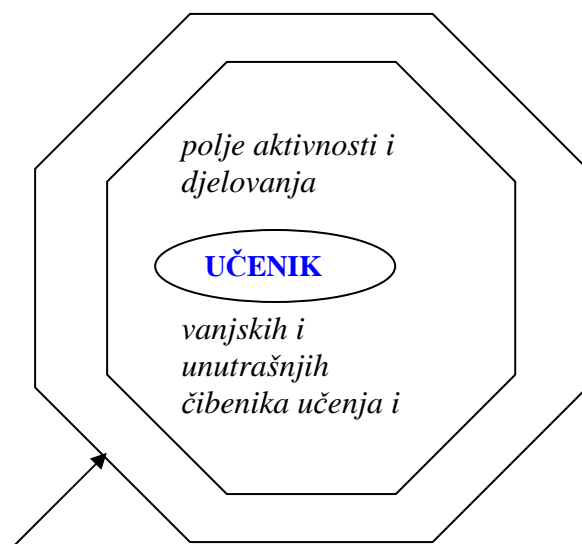
- zajednička djelatnost sudionika odgojno-obrazovnog procesa u kojem se ostvaruju određeni ciljevi i zadaci odgoja i obrazovanja, bilo intencionalno ili neintencionalno
- vrlo često se ovaj naziv zamjenjuje nazivom "nastava", ali oni nisu istoznačni niti predstavljaju istovrsni pojam

SUDIONICI O-O PROCESA

- oni koji su za taj proces zainteresirani (izravno i neizravno)
- čimbenici koji sudjeluju u realizaciji postavljenih ciljeva odgoja i obrazovanja, bilo da u njemu sudjeluju izravno ili neizravno
- zato možemo govoriti o **NEIZRAVNIM SUDIONICIMA** (društvo, zajednica, ustanove, socijalne skupine, obitelj) i **IZRAVNIM SUDIONICIMA** o-o procesa, a to su **učenici-polaznici, učitelji, roditelji i drugi stručni suradnici** koji se izravno brinu o odgoju i obrazovanju te ih obični nazivamo i **subjektima o-o procesa**

DIDAKTIČKI MNOGOKUT

prikaz subjekata, sadržaja i medija o-o procesa

"okvir referencije" – čimbenici učenja i nastave

UČENIK-POLAZNIK

- **subjekt** ili aktivni sudionik vlastitog razvoja

UČITELJ-VODITELJ

- stručni **organizator, medijator i moderator** o-o procesa

NASTAVNI SADRŽAJ

- **materijalna** osnova o-o procesa

MEDIJ

- (pre)nositelj **informacija** o sadržaju tijekom o-o procesa

O-O TEHNOLOGIJA

- didaktički osmišljen **skup programa, postupaka i sredstava o-o procesa**, usmjeren na racionalizaciju, optimalizaciju i objektivizaciju o-o procesa

O-O USTANOVE

- ustanove s osnovnom zadaćom **institucionalnog i intencionalnog** ostvarivanja ciljeva i zadataka o-o procesa
- o-o ustanove mogu biti:
  - **predškolske**: jaslice, dječji vrtići i "male škole"
  - **škole**: osnovne, srednje, više, redovne (opće, strukovne), specijalne i specifične
  - **visokoškolske ustanove**: visoke škole, akademije, fakulteti, instituti
  - **specifične o-o ustanove**: domovi i zavodi

ŠKOLA

- **odgojno obrazovna ustanova intencijalnog odgoja i obrazovanja**,
- predstavlja subsustav(e) o-o ustanova sa specifičnim strukturnim komponentama koje se nalaze u međudodnosu, utjecajima i funkcijama
- broj, vrsta i karakter tih strukturnih komponenti ovisan je o vrsti škole i položaju unutar sustava o-o procesa

UČENJE

- **trajna i relativno specifična promjena ponašanja pojedinca kao posljedice stečenog skustva**
- omogućava pojedincu da stvara **nove veze između stečenih iskustava te tako spoznaje i kreira svijet vlastite zbilje**
- kreativan proces traženja, eksperimentiranja, centriranja i verifikacije posignuća potpomognuto stručno-pedagoško-didaktičkom pomoći učitelja
- proces mora slijediti opću formulu stvaralačkog mišljenja: **preparacija, inkubacija, iluminacija i verifikacija (u praksi)** – temeljni postulat učenja

POUČAVANJE

- **skup aktivnosti** koje se poduzimaju kako bi se postigao određeni cilj
- proces "učenja učenja" ili **proces stjecanja novih i efikasnijih strategija obrade, prerade i rekonstrukcije dostupnih informacija**
- mora se temeljiti na istim načelima na kojima se zasniva i samo učenje

NASTAVA

- **sustavan, organiziran i intencijalni oblik pedagoškog djelovanja**
- nastava se kao organizirani oblik pedagoškog djelovanja javlja u kulturama starog istoka 2-4 tisuće godina pr.Kr., ali prave podatke imamo tek od antičke Grčke, Rima i srednjeg vijeka

2. Povijesni pregled načina nastave

ATENA	GODINE	NAZIV ŠKOLE	SADRŽAJI NASTAVE
	7. – 13.	gramatisti	čitanje, pisanje, računanje
		kitaristi	sviranje, pjevanje, ples
	13. – 15.	palestre	pentatlon i plivanje
	15. – 18.	gimnazije	političko, umjetničko, filozofski i tjelesno obrazovanje
	18. - 20.	zajednice efeba	vojno i državničko obrazovanje

SPARTA	GODINE	NAZIV ŠKOLE	SADRŽAJI NASTAVE
	7. – 18.	pentatlon	skakanje, bacanje koplja i diska, trčanje, hrvanje; pjevanje i politički razgovori
	18. - 20.	zajednica efeba	vojno i državničko obrazovanje

RIM	NAZIV ŠKOLE	SADRŽAJI NASTAVE
	elementarne	čitanje, pisanje, računanje, učenje zakona
	gramatičke	latinski, grčki, čitanje klasika, govorništvo
	retoričke	govorništvo, filozofija, pravo, matematika, astronomija
	više državne škole	pravo, medicina, filozofija, retorika

STARIJI VIJEK	NAZIV ŠKOLE	SADRŽAJI NASTAVE
CRKVENE ŠKOLE	župne	čitanje na latinskom, pisanje, pjevanje
	samostanske i katedralne	latinski, pisanje i pjevanje i "sedam slobodnih vještina (kvadrimum : glazba astronomija, geometrija i aritmetika; trivium : dijalektika, retorika, gramatika)
SVJETOVNE ŠKOLE	plemičke	"sedam viteških vještina" (jahanje, plivanje, gađanje lukom i kopljem, mačevanje, šah, lov, sastavljanje stihova); 7-14 – paž; 14-21 – štitonoša; 21 – vitez
	gradanske	čitanje, pisanje, računanje, struka (zanat, trgovina i gradska uprava), a ponegdje i gramatika, retorika i geometrija

3. Vrste nastave

- obzirom na obveznost

redovita dopunska dodatna produžna	}	oblici obvezne nastave
izborna fakultativna tečajna		
	}	neobavezna nastava

REDOVITA NASTAVA

- osnovna škola – svi učenici
- srednja škola – nastava obvezna za određenu skupinu

DODATNA NASTAVA

- za one koji redovitu nastavu savladavaju (pre)lako – hrvatski i matematika
- obavezna za one koji su na nju upućeni ; planirana – program za 35 sati

DOPUNSKA NASTAVA

- za učenike s teškoćama
- obvezna za one koji su dugo izostali
- 2 sata tjedno iz hrvatskoga i matematike
- nije planirana – ne zna se koliko će uzeti vremena

PRODUŽNA NASTAVA

- za one koji imaju negativnu ocjenu iz jednog ili dva predmeta
- 1 predmet – 4 sata x 10 dana
- 2 predmeta – 3 + 3 (3 sata za svaki predmet)
- nakon toga učitelj zaključuje da li je učenik savladao gradivo ili ne

IZBORNA NASTAVA

- minimalno 15 učenika mora se odlučiti za izbornu nastavu da bi škola bila dužna osigurati nastavu
- kada je izabrana, izborna nastava postaje obavezna
- ocjenjuje se

FAKULTATIVNA NASTAVA

- slična izbornoj, usredoočuje se na jedno područje koje se onda šire obrađuje
- nema ocjene

TEČAJNA NASTAVA

- trenutno ne postoji u školama kod nas (ukinita 1991.)
- održava se u 6., 7., i 8. razredu, 30 sati tijekom godine
- u srednjoj školi obuhvaća tečaj prve pomoći

a) obzirom na mjesto izvođenja

UČIONIČKA

- održava se u jednoj učionici koja je višenamjenska

KABINETSKA

- održava se u određenoj učionici koja je opremljena za određenu vrstu nastave
- npr. kemija, tehnički,...

IZVANUČIONIČKA

- sva nastava koja se odvija izvan učionice ili kabineta

TERENSKA

- kada se nastava odvija na točno određenom mjestu (sljeme, tvornica,...)
- može biti u obliku:
  - izleta – svrha nije učenje, već odmor i rekreacija
  - ekskurzije – nastava s svrhom i ciljem

NASTAVA NA DALJINU

- nema izravnog susreta učitelja i učenika
- može biti:
  - dopisno-konzultativna** – učenik i učitelj komuniciraju putem pisma; specifičan oblik rada, svi sadržaji isti kao i kod redovne nastave, nekad i opširnija
  - konzultativno-instruktivna** – dio nastave mora se obaviti praktično
  - nastava putem elektronskih pomagala**

IZVANŠKOLSKI OBLICI NASTAVE

- škole stranih jezika, baleta, glazbe,..
- za O.Š. je granica 16 godina; kasnije učitelji odlučuju može li učenik nastaviti
- mentorska nastava - instrukcije

b) obzirom na razinu obrazovanja

PREDŠKOLSKA

OSNOVNOŠKOLSKA

SREDNJOŠKOLSKA

VISOKOŠKOLSKA

c) obzirom na metodičko-didaktičku artikulaciju

KATEHETSKA

- po načelo "stroja za okidanje"
- iznošenje, zapamćivanje i reprodukcija sadržaja; dogmatizam

MAJEUTSKA (Sokratovska)

- po načelu "izvlačenja istine"
- opredjeljivanje između dva ponuđena odgovora

PREDAVAČKA

- po načelu "slušaj i pamti"
- učiteljevo prenošenje znanja; verbalizam

HEURISTIČKA

- po načelu "traži i otkrivaj" usmjeravanje, promaranje, elaboracija, verifikacija (vođeno učenje)

PROGRAMIRANA

- po načelu "slijedi i izvršavaj korak po korak"
- didaktički oblikovanim sadržajem, racionaliziranim i optimiziranim vođenjem i regulacijom do očekivanog cilja – znanja

EGZEMPLARNA

- po načelu "pouči reprezentativno, ostalo uradi sam"
- izbor, selekcija i prezentacija reprezentativne teme
- rad učenika na pojedinačnim problemima (projekt-metoda)
- kondenzacija sadržaja, komparacija s udžbenikom

TIMSKA

- po načelu "svaki svoj dio, svi zajedno sve"
- izbor problema, plan i program aktivnosti po skupinama, rad na projektu, sinteza i evaluacija rezultata

PROBLEMSKA

- po načelu "utvrdi problem, ponudi rješenje, utvrdi točnost"
- osvježavanje, obrazlaganje i utvrđivanje problema
- postavljanje hipoteza i prikupljanje podataka vezanih uz problem
- sređivanje i izbor relevantnih podataka za rješavanje problema (verifikacija hipoteza) i izvođenje zaključaka

4. Odgojno-obrazovna tehnologija

4.1 STRATEGIJE O-O PROCESA

- O-O STRATEGIJE – **ukupnost i svrhovitost metoda i postupaka usmjerenih na aktivizaciju sudionika o-o procesa, u cilju ostvarivanja o-o ciljeva i zadataka**; usmjerene na:

1. U PODRUČJU ODGOJA

- usmjerene na stjecanje **znanja i sposobnosti koje omogućavaju zdrav i neometan život i razvoj ličnosti** (strategije: egzistencije, socijalizacije i individualizacije)

2. U PODRUČJU OBRAZOVANJA

- usmjerene na stjecanje znanja i sposobnosti koje **omogućavaju ostvarenje strategija odgoja** djelujući na psihomotorno, kognitivno, afektivno i konativno područje ljudske linosti (strategije: poučavanja, učenja, doživljaja, navikavanja i stvaranja)

3. STRATEGIJE OBRAZOVANJA

- imaju funkcijsku ulogu u ostvarivanju odgojnih strategija

4.2 CILJ I ZADACI O-O PROCESA

CILJ – uopćena i sažeta formulacija didaktičke intencije

SMJERNICA – uopćeni pravac djelovanja, namijenjena operacionalizaciji cilja

ZADAĆA – metodička operacionalizacija cilja

ZADATAK – konkretizacija pravca djelovanja namijenjena operacionalizaciji cilja

POLAZIŠTA CILJA (SMJERNICA) I ZADATAKA (ZADAĆA)

1. DRUŠTVENO POLAZIŠTE

- cilj i zadatke o-o procesa treba izvoditi iz **društvenih potreba** te se stoga cilj i zadaci o-o procesa izvode prema sustavu akademskih disciplina **radi uvođenja djece u svijet znanosti** ili ih se izvodi iz potreba djece kao **vid pripremanja za život**

2. INDIVIDUALISTIČKO POLAZIŠTE

- cilj i zadatke o-o procesa treba izvoditi iz **individualnih potreba i aspiracija pojedinaca**, njegovih interesa i mogućih samopromjena
- načini samoformiranja – deduktivan – izveden iz razrađenih teorijskih polazišta
  - induktivan – zasnovan na empirijskim istraživanjima
- klasifikacija – ovisno o znanstveno-stručnoj orijentaciji autora

4.3 STRUKTURA I DINAMIKA O-O PROCESA

STRUKTURA: ustroj, sklop, raspored, način tvorbe

STRUKTURA O-O PROCESA: ukupnost

- 1) **MATERIJALNO-TEHNIČKIH**
  - 2) **PSIHOLOŠKIH**
  - 3) **DIDAKTIČKO-METODIČKIH**
- aspekata koji tvore jedinstvo o-o procesa

MAKROELEMENTI STRUKTURE

- etape izvođenja i ustroja strukture

MIKROELEMENTI STRUKTURE

- radnje i procesi koji se zbivaju u realizaciji

DINAMIKA O-O PROCESA

- tijek izmjene makro i mikroelemenata strukture pod čijim djelovanjem se ostvaruju o-o zadaci

4.4 MATERIJALNO-TEHNIČKI ASPEKT O-O PROCESA

SADRŽAJI O-O PROCESA

- nastavni **plan, program i kurikulum**
- ukupnost prirodne, društvene, i civilizacijske zbilje pretočene u organizirani didaktički strukturiran sustav znanja, vještina i navika koji je ciljano usmjeren na usvajanje određenim subjektima o-o procesa
- osnova za stjecanje iskustva, doživljaja i aktivnosti
- po formalnom obliku su **dokumenti** na kojima se temelji pedagoško djelovanje na općoj, posebnoj i pojedinačnoj razini djelovanja
- sadrže popis sadržaja i smjernice koje govore o **opsegu, dubini i slijedu ostvarivanja sadržaja**
- takvi dokumenti najopćenitije se mogu podijeliti na: **nastavne planove, nastavne programe i nastavni kurikulum**

NASTAVNI PLAN

- dokument kojim se **određuju nastavni predmeti** i druge o-o aktivnosti koje se provode u određenoj vrsti škola, njihov slijed u o-o procesu te **tjedna i gidišnja satnica** (35 tjedana, +-10%) predviđena za njihovu realizaciju
- raspored unutar nastavnih predmeta (pa tako i sadržaja unutar njih) može biti **sukcesivan, simultan i kombiniran**

NASTAVNI PROGRAM

- dokument kojim se racionaliziraju sadržaji koji su zadani u nastavnom planu, određujući okvirno **opseg (ekstenzitet), dubinu (intenzitet) i slijed (strukturu) ostvarivanja nastavnih sadržaja**

KURIKULUM

- određuje kojim sredstvima se radi, u koje vrijeme i po kojim kriterijima
- kod nas ga nema (eventualno parcijalni)
- najrazrađeniji je kurikulum predškolskog razvoja

STRUKTURA NASTAVNOG PROGRAMA

- možemo ga promatrati obzirom na **dinamiku** i **kompleksnost** sadržaja

- obzirom na DINAMIKU realiziranog sadržaja

SUKCESIVAN (LINIJSKI)

- "po horizontali i vertikali"
- silazna i uzlazna varijanta – od psihološke pristupačnosti sadržaja do znanstvene jednostavnosti, tj. od znanstvene jednostavnosti prema znanstvenoj složenosti)

KONCENTRIČNI

- stalno ponavljanje sadržaja bez prethodnih ponavljanja

KOMBINIRANI SUKCESIVNO-KONCENTRIČNI

SPIRALNI (LJEVKASTI)

- sadržaji se nadovezuju jedan na drugi u neprestanom rastu opsega i dubine

- obzirom na KOMPLEKSNOŠT sadržaja

NASTAVNO PODRUČJE

- skupa nastavnih predmeta srodnog znanstvenog sadržaja

PREDMETNO PODRUČJE (KOMPLEKS)

- skup relativno zasebnih dijelova programa istog predmeta koji su izvedeni na temelju strukture matične znanosti

NASTAVNA CJELINA

- kompleksniji skup sadržaja koji unutar predmetnog sadržaja tvore jedinstvenu cjelinu prožetu jednom dominantnom idejom vodiljom – nastavna cjelina - književnost

NASTAVNA TEMA

- dio nastavne cjeline koji po opsegu, sadržaju ili metodičkoj strukturi može tvoriti manju smislenu cjelinu - nastavna tema - lirika

NASTAVNA JEDINICA

- opseg sadržaja odmjeren za jedan nastavni sat ili blok-sat - nastavna jedinica – pjesma "Jutro

NASTAVNI KURIKULUM

- dokument kojim se, osim sadržaja i okvira za realizaciju koji su određeni nastavnim planom i programom, određuju se još i ciljevi, metode, strategije realizacije istih te način evaluacije postignuća (kriteriji, instrumentarij,...)
- oblici – **okvirni** – predstavljaju okvirni dokument u kojem se o-o proces određene vrste škola treba kretati
- **'školski', godišnji ili izvedbeni** – ukupnost izvedbenih odjelnih, razrednih, predmetnih, individualnih i drugih programa koji će se tijekom godine ostvarivati u školi
- svaki od tih dokumenata u sebi sadrže dio koji je **obvezan** za sve škole određenog tipa (**jezgra**) i dio koji predstavlja **specifičnosti** uvjetovane teritorijalnim, programskim i drugim uvjetima i zahtjevima određene škole, koji također mogu biti obavezni i neobavezni

4.5 MEDIJI (SREDSTVA) I POMAGALA U O-O PROCESU

MEDIJI

- sva materijalna i duhovna sredstva koja nam stoje na raspolaganju za ostvarivanje o-o procesa (**izbor sadržaja**), a koja mogu biti didaktički oblikovana ili se njima služimo u izvornom obliku (didaktički **strukturirani** ili **nestrukturirani** materijali, sredstva, mediji)

DIDAKTIČKA POMAGALA

- prije svega, **oruđe** za rad pomoću kojeg demonstriramo sadržaj izvora - medija

5. Psihološki aspekti o-o procesa

1. SPOZNAJNI (KOGNITIVNI)
2. VOLJNI (KONATIVNI)
3. ČUVSTVENI (AFEKTIVNI)

5.1 SPOZNAJNI ASPEKTI O-O PROCESA

O-O PROCES

- didaktički artikuliran proces spoznavanja objektivne stvarnosti

SPOZNAJA

- svijest o objektivnoj stvarnosti

SPOZNAVANJE

- proces stjecanja saznanja o objektivnoj stvarnosti

ELEMENTI SPOZNAVANJA

1. PROMATRANJE

- plansko, organizirano i vođeno percipiranje objektivne stvarnosti
- **percipiranje** objektivne stvarnosti **pomoću osjetila**
- spoznavanje različitih kvaliteta objektivne stvarnosti (vizualna, auditivna, olfaktivna, taktilna, prostorna i materijalna svojstva) – materijalna osnova spoznaje ili njen činjenični materijal

2. DOŽIVLJAVANJE

- aktivan proces prerade opaženog u iskustvo, u sustav "znanja o..."
- ovisan o prediskustvu (spoznajama)
- uvijek je praćeno afektivnim tonom i ima motivacijsku vrijednosti
- proces: podražaj – selekcija podražaja – organizacija u cjelinu ("mape") – tumačenje na osnovu značenja
- mora biti popraćeno verbalizacijom
- **strukturalistički pristup** – bitnost elemenata (od kojih je sazdana iskustvo) koji se po načelu asocijacije organiziraju u cjeline
- **geštaltistički pristup** – bitnost cjeline strukture (lik) i cjeline konteksta (polje)

3. MIŠLJENJE

- dinamički psihički proces uspostavljanja veza i odnosa među sadržajima objektivne stvarnosti pomoću brojnih i isprepletenih misaonih operacija
- **misaone operacije** – rasčlamba, sinteza, asociiranje, apliciranje, uopćavanje, reduciranje, reduciranje, proširivanje, zaključivanje
- **proces** – operiranje simbolima, usmjerenost procesa i uviđanje odnosa
- **proces stvaralačkog mišljenja** – preparacija, inkubacija, iluminacija, verifikacija

4. DJELOVANJE (PRAKSA)

- proces **aktivnog odnošenja** prema objektivnoj stvarnosti kao poligon provjere promotrenog, opaženog, doživljenog i mišljenog (**verifikacija**)

5.2 VOLJNI ASPEKT O-O PROCESA

- predstavlja **spremnost subjekta** o-o procesa na sudjelovanje u ostvarivanju ciljeva i zadataka
- pretpostavlja **postojanje motivacije i interesa** za ostvarivanje ciljeva i zadataka o-o procesa, tj. spremnosti usvajanja sadržaja
- pretpostavka pozitivnog voljnog aspekta jest **pozitivan odnos prema sadržajima i sudionicima o-o procesa**, (pozitivnog) **ukupnog iskustva** te **osobnih tendencija** uvjetovanih učenjem (stavovi, predrasude) i pozitivnim osjećanjima

MOTIVACIJA

- stanje odnošenja subjekta (učenika) prema objektima objektivne stvarnosti (sadržaji, znanje, vrijednosti, ..) ili dinamički proces ostvarivanja cilja može biti **ekstrinzički** ili **intrinzički** uvjetovana (vrste), tj. poticana izvana (pomoću nagrada, kazni, takmičenja...) ili poticana iznutra (potrebom osobe da ostvari neki cilj radi osobnog zadovoljstva – samopotkrepljivanja)

INTERESI

- **složena organizacija različitih osobina ličnosti** zasnovana na relativno stabilnoj organizaciji stečenih **znanja, osjećaja (iskustvo)** i **djelatnih tendencija** ponašanja kao posljedice relativno trajnijeg odnosa s objektima objektivne stvarnosti

5.3 ČUVSTVENI ASPEKT O-O PROCESA

- **predstavlja subjektivne doživljaje ukupnosti o-o procesa** od strane sudionika tog procesa
- zasnovan je na ukupnom, posebnom i pojedinačnom osjećaju ugone ili neugode pri ostvarivanju ciljeva i zadataka o-o procesa
- osjećaj ugone i neugode temelji se na:
  - **ukupnom iskustvu subjekta o-o procesa**
  - **doživljaju samog o-o procesa**
  - **doživljaju raspodjele socijalnih uloga i statusa** te njima pripadajuće moći

6. Didaktičko-metodički aspekt o-o procesa

- vezan je uz neposrednu pripremu i izvođenje o-o procesa
- predstavlja u svoj biti etape neposrednog i konkretnog rada, kreativnog i tehničko-tehnološkog, na planskom ostvarivanju cilja i zadaća o-o procesa
- izvodi se na temelju službenih dokumenata koji reguliraju djelatnost obrazovanja – zakoni, nastavni plan i program, kurikulum, pravilnici, uredbi, naputci
- sastoji se od 2 dijela:
  - 1) **planiranje i programiranje o-o tehnologije**
  - 2) **pripremanje za neposredan o-o rad**

1) PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE O-O PROCESA

- osobina svake namjerne i suvisle ljudske djelatnosti jest da je unaprijed dobro planirana kako i se izbjeglo nepotrebno gubljenje vremena i barem približno mogli predvidjeti njeni rezultati i ishod
- **o-o proces – planirana, organizirana i cilju usmjerena djelatnost**
- pojam o-o tehnologije ovdje dobiva cjelovito značenje: to znači da se unaprijed, sukladno cilju i zadacima, određuju sadržaji, mediji, metode, postupci, materijalno-tehnički uvjeti, potrebno vrijeme.. koji će biti potrebni za ostvarivanje postavljenih zadaća
- ove aktivnosti zbivaju se svake godine prije početka nastavne godine i traju tijekom čitave školske godine

2) PRIPREMANJE ZA NEPOSREDAN O-O RAD

- **najniža i najkonkretnija razina pedagoško-metodičkog osmišljanja** o-o procesa
- pretpostavlja se da učitelj vlada svim stručnim, pedagoškim, didaktičkim, metodičkim i psihologijskim znanjem na razini operativnosti kako bi mogao sasvim kompetentno osmisliti tijek o-o procesa (u načelu jednog nastavnog sata)
- 5 načelnih tipova izvođenja (pripreme) neposrednog o-o rada predstavljaju dinamiku o-o procesa:
  - 1) **uvođenje u nastavnu cjelinu**
  - 2) **obrada novih sadržaja**
  - 3) **nastavno vježbanje**
  - 4) **nastavno ponavljanje i usustavljanje**
  - 5) **provjeravanje i vrednovanje**

1) UVOĐENJE U NASTAVNU CJELINU

- zadaci:
  - 1) pobuditi zanimanje za određene sadržaje (**psihološko-motivacijska priprema**)
  - 2) pružiti pregled sadržaja kojima će se u narednom razdoblju baviti (**intelektualna priprema**)
  - 3) pružiti saznanja na kojim će se izvorima i s kojim pomagalima služiti ostvarenju postavljenih zadaća (**materijalno-tehnička priprema**)
- logika pripreme sljedi logiku metodičko-didaktička cjelovitost teme ili cjeline

2) OBRADA NOVIH SADRŽAJA

- višestapni pristup koji se međusobno razlikuje u ovisnosti od samih sadržaja i postavljenih zadataka
- načelno date etape u kronološkom slijedu:

2.1 etapa uvođenja u problem (priprema)

2.2 etapa obrade novih sadržaja

2.3 etapa vježbanja novih sadržaja

2.4 etapa usustavljanja novih sadržaja

2.5 etapa provjeravanja usvojenosti novih sadržaja

2.1 UVOĐENJE U PROBLEM

- treba stvoriti 3 bitne pretpostavke obrade novih sadržaja:

- 1) stvoriti povoljnu psihološku klimu za obrade novih sadržaja (**afektivna komponenta**)
- 2) stvoriti povoljne materijalne presuvjete obrade novih sadržaja (**kognitivna komponenta**)
- 3) ostvarti svjesnost cilja radi aktivizacije potencijala učenika (**konativna komponenta**)

- modaliteti stvaranja preduvjeta su različiti i ovisni o sadržaju koji se obrađuje

2.2 OBRADA NOVIH SADRŽAJA

- etapa kojom se prezentiraju novi sadržaji
- nužno je poštivati sve zahtjeve o-o tehnologije u njenom pedagoško-didaktičko-metodičkom i materijalno-tehničkom smislu
- odrediti **ekstenzitet** (količina), **intenzitet** (razina, dubina analize) i **strukturu samih sadržaja u jedinici vremena** (razinu slojevitosti i složenosti problema)
- ⇒ postulat graduiranja ili inegracije i sinkronizacije sadržaja, sredstava i metoda u obradi novih sadržaja

2.3 VJEŽBANJE NOVIH SADRŽAJA

- cilj: da se novousvojeni sadržaji podignu na višu razinu usvojenosti ili razinu osviještenosti i operativnosti
- zadatak: da se stečena znanja učvrste na daljnjim primjerima i ukodiraju u vlastiti sustav znanja
- modaliteti: kao kod "nastavnog vježbanja"

2.4 USUSTAVLJIVANJE NOVIH SADRŽAJA

- cilj: da se novousvojeni sadržaji dovedu u svoj "prirodni kontekst", tj. da ih se integrira u strukturu iz koje su proistekli

2.5 PROVJERAVANJE USVOJENOSTI NOVIH SADRŽAJA

- traženje povratne informacije o usvojenosti sadržaja
- u ovisnosti o dobijenoj povratnoj informaciji učitelj će dalje planirati svoj o-o rad

3) NASTAVNO VJEŽBANJE

- oblik pripremanja učitelja za vježbanje nakon obrađenih sadržaja, a koji zbog svoje složenosti i zahjevnosti traže posebne satove vježbanja
- u načelu ima 3 etape (**instrukcija, vježbanje i završno dopunsko vježbanje (korektivno vježbanje)**), a u ovisnosti od vrste vježbanja koje se poduzima i 4 načina vježbanja (**uvodno vježbanje, temeljna vježba, dopunsko vježbanje i korektivno vježbanje**)
- 1) instrukcija ili stvaranje preduvjeta za vježbanje
  - učenicima se predočava razloge zašto će se vježbanje vršiti, upućuje ih se na nužna materijalno-tehnička sredstva
  - demonstracija algoritma (sveukupnost vrste i slijeda radnji) radi **stjecanja modela ili uzorka odnošenja prema problemu**
- 2) vježbanje učenika
  - učenici savladavaju pojedine segmente sadržaja za vježbu (**uvodno vježbanje**)
  - učenici savladavaju cjelovit algoritam (**temeljna vježba**) radi stjecanja osnova uvježbanosti u određenom sadržaju
  - potpuna uvježbanost ili stjecanje sposobnosti ostvaruje se izvan samog nastavnog sata
- 3) završno dopunsko vježbanje
  - sposobnosti stečene vježbanjem dovode se do razine automatizacije ili razine navike
- 4) korektivno vježbanje
  - može zamijeniti dopunsko vježbanje
  - djeluje kao etapa vježbanja i kao zasebna metodičko-didaktička jedinica

Zajednički predmet – **Didaktika** (kod prof. ??)

- kao etapa vježbanja predstavlja njegovu završnu fazu u kojoj se otklanjaju nedostaci i greške uočene u procesu temeljnog vježbanja
- kao zasebna jedinica poduzima se ako se na satu vježbanja uoče neka značajnija odstupanja u usvojenosti znanja, vještina i navika

RAZLIKA IZMEĐU VJEŽBANJA I PONA VLJANJA

- 2 temeljne razlike:

- 1) vježba se uvijek manja količina gradiva (ono s prethodnog sata)
  - 2) ponavlja se uvijek veća količina gradiva
- vježbanje uvijek slijedi logiku pamćenja (kao se učilo, tako se i vježba)
  - ponavljanje slijedi logiku mišljenja, a ne smije slijediti logiku pamćenja
  -

4) NASTAVNO PONA VLJANJE I USUSTAVLJIVANJE

- predstavlja specifičan oblik o-o rada kod kojeg se obrađeni i uvježbani o-o sadržaji dovode u kontekst cjelovitog sustava iz kojeg su poniknuli te stoga i sadržajno i funkcionalno predstvaljaju višu razinu strukturiranja o-o sadržaja

4.1 ANALITIČKO SINTETIČKA REKAPITULACIJA

- uvid u sadržaje ponavljanja ima značajke reproduktivnog ponavljanja uloga
- izrazito preventivna i informativna kako bi se otklonio utjecaj djelovanja retro i pro-aktivne inhibicije, tj. ometajućih, potiskujućih djelovanja starih/novih znanja na usvajanje novih/starih znanja
- produktivno ponavljanje i konceptualizacija (usustavljanje)
- ne smije slijediti "logiku pamćenja", tj. da se sadržaji ponavljaju onako kako su usvajani i pamćeni mora slijediti logiku mišljenja
- modaliteti usustavljanja i ponavljanja mogu biti analogni i razvojni
- **analogni** – polaze od temeljnih strukturnih sadržaja koji se međusobno uspoređuju pa ponavljanje možemo izvršiti uspoređujući dva ili više sadržaja tražeći u njima sličnosti i razlike (usporedba) ili tražeći u njima istosti i zakonitosti (analogijom)
- **razvojni** – polaze također od temeljnih striktnih sadržaja, ali se oni ne uspoređuju s nekim drugim sadržajima, već se ponavljanje vrši na njima samima ili sadržajima koji su im komplementarni – ali na drugačijim postavkama
- razlikujemo ponavljanje: restrukturiranjem, preinačavanjem, sintetiziranjem, usustavljanjem, rješavanjem problema i ponavljanje opredmećenjem

5) PROVJERAVANJE I VREDNOVANJE

- predstavlja završnu fazu svakog o-o djelovanja
- **modaliteti organizacije** – u sklopu ili na završetku rada na nekoj temi
- **značaj** – svim sudionicima o-o procesa pruža uvid u ostvarenost nastavnih sadržaja
- **modaliteti provođenja** – usmeno, pismeno i praktično
- **cilj provjere** je vrednovanje:
  - 1) stanja usvojenosti određenih sadržaja na pojedinačnoj i skupnoj razini
  - 2) utvrđivanje uzroka nedostataka u usvojenosti sadržaja
- **kriteriji vrednovanja:**
  - 1) "**objektivni kriteriji provjere**" – učitelj prije provjere zna što provjerava, na kojoj razini provjerava, koa provjerava, zašto provjerava i koji su kriteriji uspješnosti
  - 2) "**izgrađena samokritička svijest**" – učitelj rezultate provjere ne pripisuje samo učeniku, već prije svega vlastitome radu – uspjeh učenika uspjeh je svih sudionika o-o procesa, a njihov neuspjeh, neuspjeh je učitelja
- **kriteriji uspješnosti** – nikada ne smiju biti usmjereni samo na količinu znanja, već prije svega na kvalitetu usvojenih sadržaja (razine znanja i sposobnosti) i pojedinačne dispozicije te uloženi trud učenika pojedinca

- kod **pismenog provjeravanja** učitelju pomažu metodološki razrađeni oblici vrednovanja koji mu omogućavaju donekle nepristranost vrednovanja;
- oni mu omogućavaju da odredi položaj pojedinog učenika u skupini s obzirom na stupanj usvojenosti sadržaja, mogućnost nepristranog praćenja njegova napredovanja, mogućnost praćenja napredovanja odjela kao cjeline, ali i mogućnost da provjerava ispravnost i težinu instrumentarija koji primjenjuje
- to se postiže metodama baždarenja ili usmjeravanja rezultata (pojedinačnih i skupnih) i drugim tehnikama deskriptivne statistike
- **instrumenti pismene provjere** – tematske zadaće, kontrolni zadaci, ispiti znanja i zadaci 'objektivnog' tipa
- testovi se u načelu primjenjuju samo onda kada takvu provjeru znanja provode stručne osobe i kada ti pismeni zadaci zadovoljavaju stroge kriterije izrade i primjene
- **načini vrednovanja učenika** – znakovi i opisni
  - 1) **znakovni način vrednovanja** može izražavati količinu ili razinu usvojenosti (ocjene od 1 do 5), te poredak ili rang (od 1. do 5., ili A,B,...)
  - 2) **opisni način vrednovanja** više je usmjeren na razinu usvojenosti ili stupanj razvijenosti sposobnosti te na razvojni tijek, postignuća i mogućnosti učenika
- oblik vrednovanja učenika za pojedina područja ili vrste škola određuje se zakonom

9. Organiziranje i izvođenje neposrednog o-o rada

VANJSKI ČIMBENICI ORGANIZACIJE O-O PROCESA

- predstavljaju **preduvjete o-o procesa** koji se odnose na mjesto, vrijeme i način organizacije o-o procesa
- ubrajamo ih u **ekološke determinante** o-o procesa
- bitni elementi makroartikulacije o-o procesa

UNUTARNJI (MIKROČIMBENICI) ARTIKULACIJE O-O PROCESA

- skupina čimbenika koji izravno determiniraju o-o proces
- razlikujemo tjednu artikulaciju, devnu artikulaciju i artikulaciju nastavnog sata

9.1 TJEDNA ARTIKULACIJA

- odnosi se na raspored nastavnih sadržaja (predmeta i sati) u različitim vremenskim jedinicama
- tjedni raspored nastavnih sadržaja može se izvršiti **simetričnim** i **asimetričnim** postupkom
- **simetričnim postupkom** postiže se ravnomjeran raspored o-o sadržaja tijekom čitavog tjedna i na taj način štuje zakonitost pri zapamćivanju sadržaja, a koja se odnosi na raspored obrade i raspodjeljenog i učestalog obnavljanja o-o sadržaja radi njihova trajnog usvajanja
- **asimetričnim postupkom** postiže se koncentracija u nastavi koja je bliža procesu mišljenja koje traži intenzivan i koncentriran napor u usvajanju određenih sadržaja
- **kombinacijom** jednog i drugog načina odstranjuju se njihovi nedostaci, a postiže se objedinjavanjeprednosti obaju načina, što je za nastavu od izuzetne važnosti
- treba štovati tzv. tjednu psihološku krivulju koja nam pokazuje da tjedna koncentracija učenika pokazuje negativno asimetričnu krivulju, što znači da ne početku i na kraju tjedna ne treba postavljati one sadržaje koji zahtijevaju izuzetnu koncentraciju

9.2 DNEVNA ARTIKULACIJA

- dnevna psihološka krivulja pokazuje da rast i pad koncentracije tijekom dana fluktuiraju
- dnevna artikulacija stoga mora slijediti krivulju koncentracije tako da u vremenu rasta ili vrhunca koncentracije postavi one sadržaje koji zahtijevaju najsnažniji psihički angažman, a u vremenu opadanja i najniže koncentracije one koji "odmaraju" ili ne troše toliku psihičku spremnost učenika te "razbijaju" monotoniju mijenjajući vrstu aktivnosti

9.3 ARTIKULACIJA NASTAVNOG SATA

- ovisi prije svega o tipu sata koji se namjerava izvesti razlikujemo "čiste" i kombinirane nastavne sate
- okvirno slijedi shemu: priprava – glavni dio sata – sinteza
- modaliteti pojedinog dijela sata ovise o tipu sata, zadacima koji se trebaju ostvariti, prijašnjim i narednim sadržajima, slijedu u etapama o-o procesa, predviđenog didaktičkog sustava nastave, raspoloživih medija i pomagala, dakle svega što čini i determinira nastavu

9.4 NAČELA O-O RADA

- didaktička načela predstavljaju pretpostavke ostvarivanja cilja i zadataka i redovito su predstavljeni kao dihotomije

1. NAČELO EGZEMPLARNOSTI I DIDAKTIČKE STRUKTURIRANOSTI

- nastavni sadržaji su zbog svoje složenosti oprimjereni i oblikovani tako da omogućavaju uvid u cjelinu problema

2. NAČELO HISTORIČNOSTI I SUVREMENOSTI

- nastavni sadržaji su prezentirani tako da omogućuju uvid u genezu i stanje problema te omogućava njegovu anticipaciju u budućnosti

3. NAČELO DIFERENCIJALNOSTI I INTEGRATIVNOSTI

- nastavni sadržaji su zbog svoje složenosti rasčlanjeni tako da omogućuju uvid u tvorne elementarne probleme, ali se uvijek nastoje prezentirati kao cjeline

4. NAČELO KORELATIVNOSTI I EKONOMIČNOSTI

- nastavni sadržaji su strukturirani tako da među njima postoji povezanost koja omogućava da se na didaktički osmišljen način sa što manje utroška vremena, snage i sredstava postigne što veći i bolji učinak

5. NAČELO OBRAZOVljivosti I ODGOJNOSTI

- nastavni sadržaji su strukturirani tako da svaki obrazovni sadržaj u sebi sadrži odgojni element i obrnuto

6. NAČELO PRIMJERENOSTI I AKCELERACIJE

- nastavni sadržaji su strukturirani tako da budu primjereni dobi i sposobnosti polaznika, ali da omogućuju i potiču njegov razvoj i napredovanje

7. NAČELO INDIVIDUALITETA I SOCIJALIZACIJE

- nastavi sadržaji su strukturirani tako da respektiraju specifičnosti individualiteta, njegove razlike, ali da se istovremeno stvaraju i oblici društvene funkcije pojedinaca u skupini

8. NAČELO POSTUPNOSTI I SUSTAVNOSTI

- nastavni sadržaji usvajaju se postupnim radom i stvranjem preglednog sustava znanja
- načela: od poznatog prema nepoznatom, konkretnog prema apstraktnom, lakšeg prema težem, bližeg prema daljem, jednostavog prema složenome

9. NAČELO AKTIVNOSTI I RAZVOJA

- znanja, vještine i navike stječu se aktivnim odnosom prema nastavnim sadržajima, a čime se postiže razvoj pojedinca i ostvaruju pretpostavke stvaralaštva

10. NAČELO ZORNOSTI I APSTRAKCIJE

- nastavne sadržaje nužno je usvajati na konkretnim činjenicama koje omogućuju doživljavanje i stvaranje predodžaba te potiču misaone aktivnosti koje omogućuju usvajanje i onih sadržaja koji predstavljaju apstrakcije

11. NAČELO KONCENTRACIJE I DISPERZIJE

- nastavne sadržaje nužno je usvajati u što konciznijem vremenski ograničenijem razdoblju, ali ih osvaja kao sastavni dio raznorodnih sadržaja na više razina kako bi se uočila multidimenzionalnost i multikauzalnost među pojavama objektivne stvarnosti

12. NAČELO JEDINSTVENOSTI I DOSLJEDNOSTI ODGOJNOG DJELOVANJA

- nužnost jedinstvenosti i dosljednosti djelovanja svih odgojnih čimbenika kako bi se polazniku omogućilo stjecanje konzistentnije slike svijeta te mu se tako omogućilo formiranje "okvira referencije" za samostalno djelovanje